

Dr. Karel Mattuš pětasedmdesátníkem.

Úvahy a vzpomínky.

V tomto měsíci bude Dr. Karel Mattuš pětasedmdesátníkem. Těm, kteří patří k bližším přátelům a soudruhům jeho, takřka ani na mysl jíti nechce, že by nesl již tak značné břímě let. Jak také věřit, když vídají, kterak on bez zjevných známek únavy, s klidnou a mírnou určitostí svou řídí největší z domácích ústavů bankovních a při tom pilně dojíždí do Vídně k seděním panské sněmovny i k poradám jejich komisí, takže není mezi českými členy jejími nad něho horlivějšího. S napjatou účastí zasedá v rozličných sborech Národohospodářského ústavu, v kuratoriu velké nadace Hlávkovy, v ředitelství Svatoboru i v jiných výborech. A při všem tom neujde jeho tiché pozorovatelské myslí nic důležitého z kulturních jevů českého života, nerad zmešká nějaký nový český kus neb operu, náleží k nejpilnějším navštěvovatelům hudebních produkcí Českého spolku pro hudbu komorní a České Filharmonie. I jako správce banky zůstává stále pamětliv českého umění při výzdobě paláce bankovního. Na nejednom místě činně zasáhne, aniž kdo tuší. Ještě onehdy při jubilejním bazaru Ženského výrobního spolku českého veřejně mu děkovala mluvčí spolku za platné služby, které v oboru finančních opatření prokázal spolku při stavbě veliké jeho budovy školní.

Chováme důvodnou naději, že se v celém tomto utěšeném stavu ještě dlouho nic nezmění, zvláště když pozorujeme, jak dávno navyklý, pravidelný a prostý způsob Mattušova střídmeho života chrání jeho zdraví před úhonami, ano dopouští mu, že si ani dost značnou nepohodou nedává mařití své obvyklé vycházky. Celkem: starý pán, to se zakřídovat nedá, ale žádný stařec. Ani ještě tělem, což pak teprve duchem. Pravý vzor pro Horacovo: *Aequam memento rebus in arduis servare mentem*. S touto vlastností konal on, jasný pozorovatel a bystrý duch, po dlouhá léta nejvzácnější služby české politice. A bude v novějších politických dějinách českých málo mužů, v jejichž politickém životě by se dalo prokázati i v dlouhém průběhu času tak málo proměn ve snahách a názorech, jako u něho.

Nemíním však pouštěti se do podrobných dokladů této věty, která vyjadřuje jednu z podstatných stránek historické postavy Mattušovy. Pokusil jsem se již před pěti léty, a právě také ve sloupcích »Osvěty«, vystihnouti specifický ráz politika Mattuše. I nemohl bych než opakovati nebo jinými slovy pověděti, co jsem tehdy uvedl. Ještě dnes tvrdím, že Dr. Mattuš není jako činitel našich politických dějin národních od časů nové ústavnosti náležitě oceněn. Byl u něho dokonce ten zajímavý úkaz, že odhad jeho schopností a působení u zástupců jiných národů, u cizích stran, byl dokonalejší a uznalejší, nežli většinou u domácích. Leč i to se vůči hledě napravuje a možno říci, že věhlas Mattušův v českém světě politickém tou měrou rostl a roste, jakou projevy a skutky jeho pozbývají zevního nátěru strany, ač jsou napořád v jejím duchu. Jeť Mattuš asi nejvýrazovitějším představitelem toho ryze českého typu politických výměnkářů, který si národ náš v památném převratu let 1889—1891 jako pravou zvláštnost svou popřál. Všude jinde v Rakousku, když mizí strana, mizí její váha. Jen u té české skupiny bývalých poslanců, která se úže kupila okolo Riegra, bylo jinak. Národ je jednoho dne s míst své důvěry odstranil. Náhle, bez velkých okolků, ne právě uctivě. A ejhle, čím déle trvá jejich odstranění s míst odpovědných, s tím větším zájmem, i v politice, naslouchá národ jejich slovům, byť se i zastupovati dával jinými. O Mattušovi to platí především.

Na vrub této zvláštní váhy jeho hlasu v celém českém mínění veřejném padá také mocný dojem, který měly opětované přímluvy jeho za dohodu českých stran o jednotný postup na půdě parlamentu. Ještě přítomný ročník »Osvěty« byl zahájen takovým projevem Mattušovým, který vzbudil mocný ohlas v časopisectvu všech českých stran t. ř. občanských. A ze všech možných úvah jubilejních ve chvíli, když Dr. Karel Mattuš dosahuje věkem tří čtvrtin století, není žádná případnější než otázka dohody, kteráž platily nejčetnější a jaksí nejpozvednější jeho projevy v posledních letech.

I jiní mužové v posledním čase veřejně se přimlouvali za bližší semknutí českých stran, za taktické splynutí pro jednotnější postup v určitých záležitostech, za jednotné společné akce. Leč váha Mattušových projevů spočívala v tom, že nebyl v nich a nedal se předpokládati nějaký zřetel na zájem strany, kdežto přímluvy jiných vždy na veřejnost působily dojmem, že byly učiněny s címbuří strany. Tím nemá být ani popřena ani zmenšena zásluha těch, kteří pomáhali náladu připravovat a připravené využítkovali k prvnímu pokusu tužšího sjednocení českých stran občan-

ských, jehož jsme na říšské radě v posledních měsících byli radostnými svědky.

Proč právě Mattušovým osvědčením pro dohodu stran nejméně mohl býti podkládán a také nikým podkládán nebyl nějaký spoluzřetel nebo řekněme třeba: vedlejší zřetel na vlastní stranu, nebudu na tomto místě a při dnešní příležitosti rozbírat. Vysvětlení vězí asi mnohem více v osudech strany, k jejímž předákům Mattuš vždy náležel, než v jejím programu, ač tomuto od prvopočátku myšlenka koncentrační byla základním, osnovným heslem. Sjednotiti všecky české poslance v taktickou jednotu jediného klubu mohlo jen tehdy míti zdar, když programové zásady, které v kritické chvíli mohou odůvodniti prohlášení jisté záležitosti za otázku klubovní, obmezily se na nejnужnější. To byl pro tehdejšek národnostní program český, s hledišť formálního provádění prostě jako požadavek národní rovnoprávnosti vyjádřený, a zásada státního práva t. ř. historického. Ve všem jiném poskytoval klubovní řád členům volnost názoru i hlasování, nepřipouštěl tedy kromě těch osnovných bodů vztýčení »otázky klubovní«, jež sice dle obecných parlamentních pravidel také nevíže nikoho ke hlasování pro usnesení klubovní, leč nedovoluje pak ani mluvití nebo dokonce již hlasovati proti.

Tak bylo možno, že ve společném klubu sněmovním zasedali a jednali i zástupci krajního konservatismu i radikální liberálové. A přese všechno, co potom kritika, cizími vzory nadšená, tomu uspořádání vytýkala, vězela v tak založené jednotnosti klubovní veliká moudrost. Neboť společenství, za vážný statek pro národ uznávané, tlumilo a konejšilo nálady k radikálním vybočením na obou krajních křídlech. Padaly do českých hlav i srdcí ovšem kvasy cizí — především a více, než bylo kdy přiznáno a jest chuti přiznati, německé, hlavně vídeňské — ale staré organizační základy klubovní to s dostatek vysvětlují, proč n. př. nikdy nebyly t. ř. svobodomyšlné živly soustředěny jen ve straně, jež se tak nazývala, nýbrž i počtem větším ve svazu staročeském, zrovna tak, jako při roztržce nastalé pro pasivitu české politiky naproti vídeňskému parlamentu, nejhouževnatěji až do smrti kázanou Palackým, nebyli přívrženci činného odporu jen v odštěpeném sdružení, nýbrž napořád také v původním klubu. Rozdíl spočíval vlastně pouze v tom, že jedni odpírali podrobiti se závazku kázně, druzí nikoliv. Sám Mattuš, vychováním doby své a z vlastního přemítání politik směru liberálního a spolu odpůrce trpného odporu, držel se společenství klubovního, neporušil kázně a jen když přes to J. Skrejšovský — pozdější tuhý

potírač a všeliké kázně prostý podlamovatel trpného odporu — neustal proti němu štvátí, v duchu ušlechtilé kázně ustoupil na čas s dějiště.

Tak tedy už svou celou minulostí byl Mattuš povoláním hlasatelem jednotného postupu českého poselstva ve Vídni, arcíř i v Praze a Brně. Byl k tomu legitimován útvary klubovními, jimž sám náležel a které spolu tvořil, zásadami, jež hlásal a které také vlastním skutkem vzorně plnil. Ovšem muži takové bystrosti ducha a takové zkušenosti, byť želel zmaření někdejší jednotné taktické formace českého poslanectva a bujného štěpení, jež během dvou desetiletí nastalo, nenapadlo nyní přimlouvati se za návrat k jednoduchému útvaru původnímu. Dvě věci jsou tomu jistě na závadu.

Nejprve veliká váha, kterou nabylo v českém životě vůbec, nejen v politickém, i v oborech, kde je pro ně nejméně důvodů, třídění lidí dle světového názoru. Bylo by lákavým exkursem ukázati, jak právě zde u nás více než kdy jindy vládne veliká povrchnost a právě proto obecná nesnášlivost — ale to si ponechám na jinou příležitost.

Druhou závadou je britké třídění stavovské, den ode dne ostřejší, stále povážlivější překážka smyslu pro zájmy obecné a pro povinnosti z nich vyplývající.

K oběma dotčeným závadám, které jsou rázu mezinárodního, přistupují ovšem některé ryze české, především rozdílnosti hledisk v názorech o aktuálnosti státoprávních požadavků, v konkrétních formulích jazykové rovnoprávnosti i v míře ostrosti poslanecké taktiky.

Rozdílnost stran u nás již odkliditi, odčiniti, smazati se nedá. Vždyť síla třídění jest tak značná, že selhaly všechny pokusy obnoviti do jisté, byť škrovné míry útvar v zásadě a základu koncentrační, jakým byla t. ř. strana staročeská a tím spolu uchovati nejpřirozenější pojítka různých stran ostatních, kdykoliv a kdekoli by šlo o taktická semknutí ať přechodná ať trvalá. Šel snah dohodovacích je tedy vymezen samou historií české politiky za minulých dvacet let. Nerušíc samobytnost trvajících již stran a neosobíc i rozhodovati, které z nich jsou odůvodněny a oprávněny a které nikoliv, měla dohoda prostě zabezpečiti společná pojítka a společné podřízení jednotné taktice i opravdové kázně, kdekoli jde o obecné důležitosti národní, váhu a vážnost českého zastoupení parlamentního. Nic více se od ní ežádalo.

S tímto zřetelem proplétal se během posledních let, když postupná emokratísace voleb nevedla, jak se čekalo, k povznesení úrovně zvolených,

nýbrž provázena byla zřejmým opakem, ještě druhý, aby totiž sjednocení zamezilo příkrostiti volebních zápasův a usnadnilo lepší výběr kandidátů.

Když ale náhle došlo na rozpuštění poslanecké sněmovny a vláda je odůvodnila prohlášením, které nesvědčilo o státnickém duchu a velkých obzorech, tu blýskla do vzrušeného veřejného mínění českého najednou myšlenka »voleb deklarantských«.

V pojmu voleb deklarantských — jak se v Čechách prováděly na konci let šedesátých a ještě na počátku sedmdesátých minulého století, když vyznavači státoprávní deklarace české z r. 1868 bývali mandátů sněmovních zbavováni, ježto odpírali do sněmu vstoupiti nebo provésti ve sněmu volbu do rady říšské — nespočíval pouhý požadavek dohody stran, nýbrž demonstrační, tedy jak možno jednomyslné volby dosavadních poslanců na týchže místech. Samozřejmě byly tu vyloučeny všeliké protikandidatury z tábora národního. Nebylo také opravdu po delší dobu jiných protikandidatur než německých v Praze a v některých městech, jež měla tehdy ještě částečný ráz německý. I t. ř. vládní kandidáti, pokud se objevovali ve volebních obvodech venkovských, bývali z pravidla Němci.

Heslo deklarantských voleb bylo by tedy znamenalo v nynějším případě úplný status quo co do stran, volebních okresův i osob. Bylo by sice znamenalo ohromné zjednodušení voleb, také však úplné vyloučení všeho lepšího výběru osob, i tam, kde k němu bylo naléhavé příčiny. Samo o sobě by nebylo ještě zabezpečilo potomní jednotný postup zvolených, dokud by o něm nebylo výslovné úmluvy příslušných stran.

Při hesle deklarantských voleb rozezvučely se vlastně jen struny upomínek v srdcích starších lidí, kteří tu dobu prodělali. Mezi nynějšími stranami mohlo býti vítáno jen těm, kterým pouhé zachování status quo bylo vrcholem nadějí. Leč nové ještě volební právo nejedné straně teprv dalo podklad vzniku a poskytuje naděje rozmachu, takže obecné ustálení na dosavadním stavu ukládalo by jim nemalé sebezapření. V té chvíli však, kde jednotlivé strany se nespokojily se stavem dosavadním, kde naopak jedněm mělo býti přisouzeno mandátů více na újmu državy jiných, jiným pak ne-li méně, aspoň ne tolik, co pokládaly za přiměřeno své číselné síle, ano, kde zároveň jedny strany zasedly na soud o žádoucnosti neb nežádoucnosti jiných v politickém koncertu národa, bylo samozřejmo, že protikandidatury jsou nevyhnutelné a nemohou býti pod záminkou prospěchu národního nikomu vyčítány, že se však stává také nemožnou

garancie určitého počtu mandátů za cenu dokonalejšího výběru osob, jenž by pak mohl býti postaven pod jistou společnou kontrolu.

Jak soudí o nastalých ujednáních zastance dohody národních stran českých, jemuž platí přítomná jubilejní vzpomínka, určitě bych na tu chvíli povědět nemohl. Po mém soudě jest dohoda pro městské obvody úplně oddělená od voleb pro venkovské, z části zajímavým obeplutím jistých úskalí, na něž by pokus volební dohody jednotné byl narazil, z části čiperně vymyšlený prostředek ve prospěch určitých stran. Při tom otázky výběru osob nutně musily býti pošinuty do druhé řady. Ač dohoda není všestranná, získala si přece za pomoci jedné části tisku jisté suggestivně představy a působivého hesla.

Tolik lze, tuším, říci právem: Naděje české, že se v nové sněmovně poslanecké potkáme s jednotným, ukázněným šikem poselstva českého — pokud jde aspoň o t. zv. strany občanské — nepřipínají se za daných poměrů bezpečně již k prvému ději obnovy parlamentu, totiž k volbám, nýbrž teprve k tomu, co nastane po volbách. A to je za všech poměrů hlavní věc.

Nikterak nevyplývá z voleb, prováděných zápasem kandidátů různých stran, nemožnost sjednocení taktického po volbách na půdě parlamentu, když nevyhrají všude kandidáti sdružených stran. I tu poskytuje bývalý státoprávní klub na sněmu zajímavý vzor. Ústřední sbor důvěrníků dopoušel se roučel sice důvěrnickým sborům jednotlivých volebních okresů kandidáty, leč jen tehdy, když sami předem kandidáta nenavrhli, a bylo pravidlem, že sbor důvěrníků neodpíral přijetí jeho na kandidátní listinu, ať byl jinak barvy jakékoliv, jen když byl Čechem a ve známých základních heslech — národním a státoprávním — nade všecku pochybnost se prohlásil. Pamatují se, k jakému vzrušení došlo v ústředním sboru důvěrnickém jednou v letech osmdesátých, když místní důvěrníci jednoho volebního okresu se prohlásili většinou jediného hlasu pro kandidáta, proti němuž panovala u valné části sboru důvěrnického důvodná nechuť. Šlo o Dra Jana Vašatého. Ale i lidé, kteří ho osobně nenáviděli, dovozovali přece, že jest to věc zásadní, samozřejmá podle platných pravidel a zvyklostí, že za těch okolností na kandidátní listinu postaven býti musí.

Do podobných situací strany, v nynější dohodě súčasně, asi nepřijdou. Za to může snadno nastat obdoba jiného případu, jenž byl za někdejšího státoprávního klubu dosti hojný. Byl to případ, že prošel při volbě jiný kandidát než ten, jehož po presentaci místními důvěrníky navrhl

ústřední důvěrnický sbor. Tu platilo pravidlo, že takový kandidát, proti kandidátní listině sboru důvěrnického zvolený, musí býti přijat do společného klubu, jakmile se do něho přihlásí prohlášením, které obsahovalo zmíněné dva požadavky. Takovým způsobem dostali se svého času do klubu i Dr. Herold a Dr. Engel.

Obdoba pro přítomnost je na snadě. Budou-li zvoleni jací občanští kandidáti proti oficiálním návrhům dohodnutých stran, a kolik jich bude, neví ani tou chvílí bezpečně nikdo. Avšak již dnes může býti zásadou pevně přijatou, že do nové jednotné formace českých stran ve sněmovně poslanecké bude pojat každý zvolený Čech, přihlásí-li se do ní sám nebo ve skupině s jinými, a přijmou-li její podmínky. Za daných poměrů musí toto zabezpečení býti pokládáno s obecného národního hlediska za cennější než volební dohody. A zachovati pro ně dobrou náladu přes kyselosti zápasu volebního, které nám ušetřeny nebudou, je vážnou národní potřebou, povznesenou nad subjektivné hodnoty všech stran.

Maně jsem ze vzpomínek a úvah, jež vyvolávají pětasedmdesáté narozeniny Mattušovy, zapadl do rozjímání o novější české volební dohodě a o tom, co nad ni bude důležitější. Bude mi snad prominuto toto malé vyšinutí z kolejí. Mattušovy veřejné projevy v posledních letech tak naléhavě se obíraly právě otázkou dohody, zjednodušení volebního postupu na prospěch lepšího výběru osob a především účinného taktického sjednocení na půdě vídeňské, v bohatém obsahu jeho působení veřejného zaujímají snahy o tuto věc tolik místa, že není možno v nynější chvíli zavaditi o jeho významnou, silnou politickou osobnost, aniž by se nám na mysl nepostavil celý ten vážný a veliký problém, nyní tak akutní.

Nejenom nám, užšímu kruhu dávných přátel a soudruhů, kteří k němu lneme se zvláštní úctou i láskou, celému národu přeji, aby mu Mattuš při své dosavadní svěžesti ducha ještě dlouho byl zachován. A jemu přeji mimo jiné hlavně, aby se toho dočkal, až české poselstvo ve Vídni, složené z mužů nejschopnějších, v jednotném šiku, pod moudrým vedením, zjedná si té platnosti, která je přiměřena početnosti a hmotné i kulturní váze našeho národa v Rakousku.

